

TERMS – E-aineistot hallintaan yhteisön voimalla

Ulla Pesola

Elektronisten aineistojen hallinnasta on tullut vyyhti, jota kirjastoissa eri tavoilla pyritään kerimään ja hallitsemaan. E-aineistojen parissa työskentelevät kirjastoammattilaiset ovat jo vuosikymmenen ajan etsineet tapoja hallita ja hallinnoida uudennlaisia aineistoja. Iso osa tästä työstä on kuitenkin tapahtunut ad hoc, ja monesti reagoimalla käsillä olevaan tilanteeseen, ei ennakoiden ja systemaattisesti.

Laatutyössä tehdään prosessikuvauksia, mutta käytännössä prosessit muuttuvat sellaisella vauhdilla, että kuvaukset saattavat jo seuraavassa vuodenkierrossa olla vanhentuneita. Olin huhtikuussa STKS:n Tietoaineistotyöryhmän edustajana kustantajat, välittäjät sekä kirjasto- ja tietopalvelualan edustajat kokoavassa UKSG-konferenssissa. Siellä tätä ajankohtaista problematiikkaa nostettiin esiin sekä konferenssiesityksissä että käytäväkeskusteluissa.

E-aineistojen elinkaari näkyväksi

Konkreettinen työkalu, jota myös UKSG:ssä esiteltiin, on *Techniques in Electronic Resource Management* eli *TERMS*. TERMS pyrkii keräämään ja kehittämään kirjastojen e-aineistojen hallintaan liittyviä hyviä käytäntöjä. Käytännössä malli koostaa yhteen koko e-aineistojen elinkaaren uuden aineiston tutkimisesta sen mahdolliseen uusintatai lakkautuspäätökseen asti.

TERMSin taustalla on kaksi pitkän linjan kirjastolaista: *Jill Emery* (Portland State University) ja *Graham Stone* (University of Huddersfield). Heidän koordinoimansa projekti hyödyntää sosiaalisen median eri väyliä tiedon keruussa ja hyvien käytäntöjen jakamisessa.

Tavoitteena on ollut kerätä ja jakaa asiantuntijatietoa ja –kokemusta e-aineistojen elinkaaresta, mutta pitää kuitenkin langat käsissä tiedon esittämisen suhteen. Esimerkiksi projektin pääsivul-

la Wikiterms-sivustolla oleva aineisto on usealta asiantuntijalta saatua, mutta toimitettua. Joka osa-alueella on oma nimetty toimittajansa, jonka kautta modifioitu aineisto sivustolle päättyy.

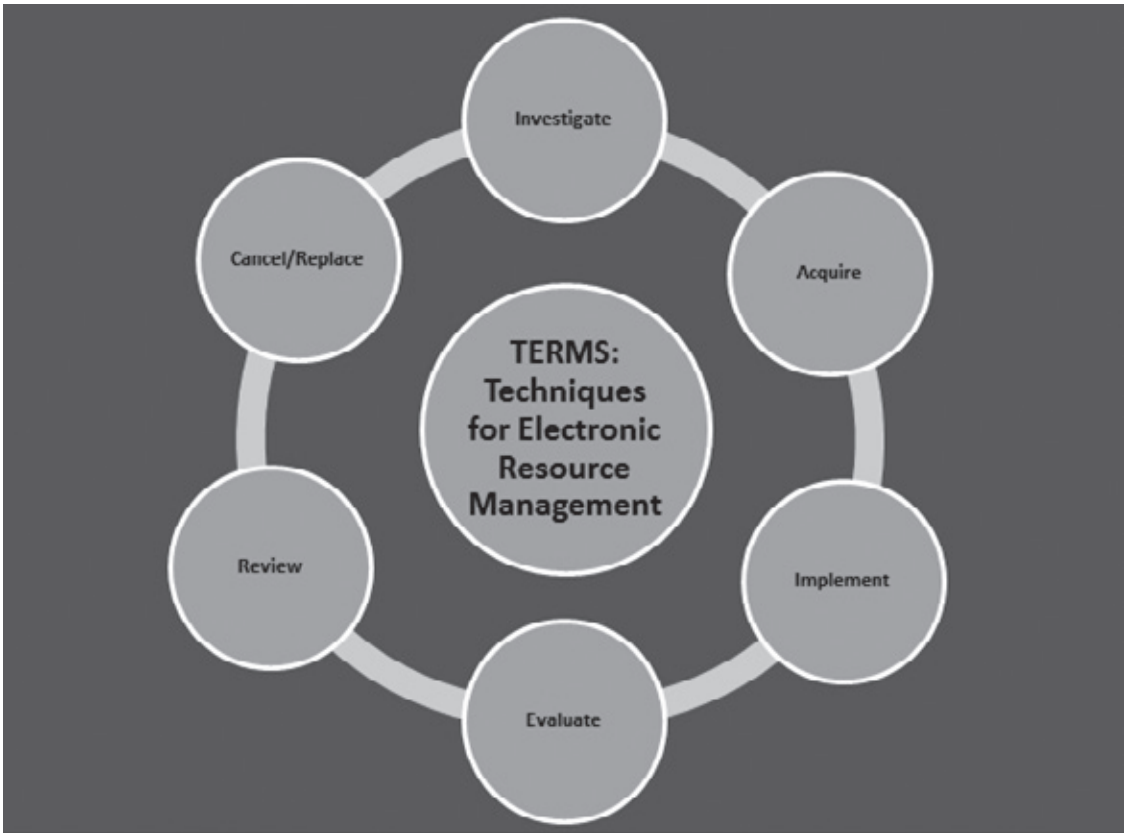
Aineistojen hallinnan osa-alueet

Emeryn, Stonen ja muiden informaatioalan ammattilaisten avulla kehitetyssä mallissa elektronisten aineistojen elinkaari ja hallinta on jaettu kuuteen osa-alueeseen:

- Uuden aineiston tutkiminen ja arviointi
- Uuden aineiston hankkiminen
- Aineiston käyttöön saattaminen
- Jatkuva arviointi ja pääsyn varmistaminen
- Vuosittainen arviointi
- Lopetukset ja mahdolliset korvaavat aineistot

Jokainen osa-alue on jaettu keskimäärin kahdeksaan alakohtaan, joissa käydään konkreettisesti läpi niihin liittyviä toimenpiteitä ja aineistotyön vuodenvieroa. Kyseessä ei ole mikään niksinurkka (vaikka hyviä yksittäisiäkin vinkkejä löytyy), vaan hyvin eritelty ja perusteellinen kuvaus elektronisten aineistojen hankintaan ja hallintaan liittyvistä toimenpiteistä.

Mallin perusteet ovat toki hallussa joka organisaatiossa, jossa e-aineistoja on yli vuosikymmenen ajan jo pyöritetty. Silti jokaiselle löytyy varmasti kehittämisen kohteita - sekä sellaisia joita on jo suunniteltu tehtäväksi että niitä joita ei ole vält-

TERMS-mallin perusta.

tämättä osattu ottaa vielä huomioon.

TERMSin anti Jyväskylässä

Myös Jyväskylän yliopiston kirjaston kannalta TERMS-malli on juuri nyt mielenkiintoinen. Monet esiin nostetut käytännön asiat ovat selvästi löytäneet uomansa rutiinivälissämme. Erityisesti osaamisen jakamisen ja työnjaon suhteen on otettu isoja askelia eteenpäin, ja saatu sitäkin kautta monia työvaiheita selkeytettyä ja systematisoitua.

Mallin tarpeellisuus tulee esiin erityisesti kehityskohteiden tunnistamisessa ja dokumentoinnissa. Toiset niistä liittyvät suuriin linjoihin ja vaativat enemmän suunnittelua, toiset ovat hyvinkin yksinkertaisia ja konkreettisia, ja voidaan toteuttaa saman tien.

Konkreettisia ideoita mallista saa e-aineistojen hallintaan tarkoitetun ERM (Electronic Resource Management) -palvelun käyttöön. Jyväskylän

yliopiston kirjastossa on käytössä Ebscon ERM-palvelu tilaustenhallintajärjestelmä Ebsconetin rinnalla. ERM:n tarpeellisuus korostuu, kun yhä useampi hoitaa e-aineistoihin liittyviä tehtäviä eikä enää voi luottaa yhden ihmisen muistitietoon. Myös aineistojen monimuotoistuminen tuo omat haasteensa niiden hallintaan. TERMSistä löytyy monia näitä helpottavia, yksinkertaisiaakin keinoja pysyä tilanteen tasalla.

Toistaiseksi omaan ERM:iimme on viety lähinnä eri kustantajien admin-sivustoihin liittyviä tietoja, mutta samalle alustalle voisi tallentaa muistutuksia aineistojen eriaikaisista uusinnoinnista, käyttötilastojen tarkastelusta sekä yhteydenpidosta loppukäyttäjiiin. ERM voisi antaa myös hyvän alustan uusinnoinnissa tarkasteltavien huomioiden tallentamiseen: kokemuksia käyttökatoista tai muista käytettävyysongelmista.

Kuva: Antia Laamanen

Bournemouthin rantaviivaa.

TERMS mallina evaluointiin

Suurempia linjoja malli antaa aineistojen kokonaisvaltaiseen evaluointiin. E-aineistojen evaluointi painottuu käytännön syistä helposti käyttötilastojen tarkasteluun. Vaikka käyttötilastot ovat tärkeitä ja usein hyvin iso tekijä aineiston jatkoa arvioitaessa, pitäisi vuodenkiertoon saada selkeästi esiin myös aineiston muu evaluointi.

Aineiston käytettävyyden ja sisällön arvioinnin pitäisi olla yhtä systemaattista ja säännöllistä kuin käyttötilastojen keräämisen. Yhteydenpito aineistojen käyttäjiin eli sisällön asiantuntijoiden kokemusten kuuleminen olisi myös tiiviimpää ja laadukkaampaa, jos sen sisällöt olisivat selvemmin ja monipuolisemmin näkyvillä e-aineistojen hallinnan vuodenkierrossa.

Toisaalta malli valottaa myös, minkälaisiin tehtäviin ei välttämättä kannata käyttää omia asiantuntijaresursseja. Esimerkiksi itse tilastojen kerää-

miseen ja lataamiseen ei pitkälle automatisoidussa maailmassa kannata käyttää informaatioalan ammattilaisten voimavaroja. TERMSistä saa vinkkejä tilastotyökaluista, jotka vapauttavat aikaa ja ajatusta varsinaiseen asiantuntijatyöhön eli tilastojen analysoimiseen ja aineistojen evaluointiin.

TERMS suunnittelun apuvälineenä

E-aineistojen hallintaa valottava malli antaa apua myös työn yleiseen organisointiin ja henkilöstösuunnitteluun koko organisaation tasolla. Yhdessä kerättyjen hyvien käytäntöjen avulla organisaatio saa välineet dokumentoida e-aineistoihin liittyvää työtään ja luoda prosessikuvauksia alati muuttuvista tehtävistä.

Monet organisaatiot painivat edelleen työnjakoon liittyvien epäselvyyksien ja henkilöstöresurssien riittämättömyyden kanssa. Selkeä, uusia työvaiheita näkyväksi tekevä malli auttaa myös

näiden ongelmien hahmottamiseen.

Henkilöstösuunnitteluun saadaan tukea, kun hyvien prosessikuvausten lisäksi saadaan tuntuu tulevaan: minkälaisiin työtehtäviin ja työmäärään saamme tulevaisuudessa varautua, jos haluamme e-aineistojen hallinnan organisaatioissamme mahdollisimman systemaattiseksi, perusteelliseksi ja jatkuvasti kehittyväksi. Yhtä lailla tätä dokumentointia voidaan käyttää yleisemminkin tukena kirjaston määrärahoista neuvoteltaessa.

E-aineistojen hallinnan mallit

Elektronisten aineistojen hallintaa (Electronic Resource Management) kuvaavia malleja on monenlaisia, ja käyttäjien lisäksi myös aineistojen välittäjät ovat heränneet näitä kehittämään. On selvää, että eri toimijoiden mallit ovat keskenään hyvin samansuuntaisia, oli sitten taustalla aineiston välittäjä tai kirjastomaailman edustaja.

Näkökulma muuttaa kuitenkin mallin vivahteita ja tuo esille aina hieman erilaisia vuodenkiertoon liittyviä rutiineja. Esimerkiksi kehysorganisaation vuodenkierrosta riippuvat budjetoinnin rutiinit tai loppukäyttäjien kanssa tehtävän yhteistyön muodot tulevat monipuolisemmin esiin useiden eri kirjastoammattilaisten kestämissä käytännöissä.

Toki tämän laajuinen malli vaatii tietyiltä ihmisiltä sitoutumista ja käytännön työtä. Järkevästi eri osa-alueet ja vastuut jakamalla on kuitenkin saatu aikaan malli, jossa saadaan mahdollisimman tehokkaasti mahdollisimman laaja asiantuntemus käyttöön.

TERMSin arvo on yhteisöllisyydessä

TERMSin suurin arvo onkin mielestäni sen muodossa ja käytännön toteutuksessa. Yhteisössä on voimaa, ja tekniikka sekä sosiaalinen media antavat todellisen mahdollisuuden asiantuntijuuden jakamiseen ja yhdessä luomiseen. TERMS on osoitus siitä, miten sosiaalista mediaa voi parhaimmillaan käyttää ammatillisen osaamisen ja

kamiseen ja kirjasto- ja informaatioalan asiantuntijoiden yhteistyöhön. Voisiko tämän ajatuksen ottaa käyttöön ja kehitellä myös meillä käytännön työkaluksi?

Kirjastojen hankintatyötä ja e-aineistojen hallintaan liittyvää työtä tekevät ovat kaivanneet foorumia, jossa voisi keskustella haasteelliseen työkenttään liittyvistä kysymyksistä. Miten voimme jakaa arkipäivän ajatuksia ja kysymyksiä toisillemme? Mitä eri hankintamalleja kirjastoissa on kokeiltu ja miten ne toimivat? Tuottaako tiettyjen PDA-tilien käytännön hallinta jatkuvasti hankaluuksia, ja onko joku löytänyt niihin ratkaisua? Miten ylipäättään voisimme yhdessä oppia omista ja toistemme kokeiluista ja kokemuksista?

Erilaisia työryhmiä ja verkostoja on luotu, ja osa niistä toimii hyvinkin aktiivisesti. Esimerkiksi STKS:n Tietoaineistotyöryhmä on aktiivinen ja idearikas, ja SYN on perustanut Tietoaineistoverkoston, joka tulee varmasti tekemään tärkeää työtä suurten linjojen vetäjänä. Ongelma on, että nekään eivät saavuta kaikkia näiden asioiden parissa työskenteleviä, ja edelleen mustana aukkona ovat arjen tilanteet ja käytännön kysymykset. Vuosittaisessa seminaarissa voidaan pureutua suuriin linjoihin ja isompiin kysymyksiin, mutta mitä tehdään kun koneen äärellä tuleekin käytännön ongelma, joka hankaloittaa työntekoa?

Kehittämistyön foorumia kaivataan

Käytännössä kaivataan siis foorumia, jolle voisi arjen työssä heittää kysymyksiä ja ajatuksia ja johon mahdollisimman monella näiden asioiden kanssa työtä tekevällä olisi pääsy. Tähän mennessä tätä on tehty aktiivisella sähköpostin vaihdolla, jossa on ollut mukana satunnaisia ihmisiä ympäri Suomea. Mutta mikä olisi se tapa, jolla saavuttaisimme mahdollisimman laajasti juuri näiden asioiden kanssa työskenteleviä yhdessä ideoimaan, osaamista jakamaan ja niksējäkin kertomaan?

Voisimmeko oppia jotain TERMSin sisällön lisäksi sen käytännön toteutuksesta ja todella ottaa käyttöömme sekä nykyteknologian että kaikkien meidän asiantuntijuudemme parhaat pa-

lat? TERMS -mallin kehittämistyö voisi toimia esimerkkinä siitä, mihin mekin voimme yhteistyössä pyrkiä.

STKS:n Tietoaineistotyöryhmä miettii ja kehittää asiaa. Ideoita otetaan vastaan!

Aiheen käsittely jatkuu STKS:n Tietoaineistotyöryhmän seminaarissa TERMS : e-aineistojen elinkaarella maaliskuussa 2014. Tervetuloa kuuntelemaan ja keskustelemaan!

Wikiterms: http://library.hud.ac.uk/wikiterms/Main_Page

tumblr: <http://6terms.tumblr.com/>

Facebook: Julkinen ryhmä: Techniques for Electronic Resource Management (TERMS)

Twitter: @6TERMS

Tietoa kirjoittajasta

*Ulla Pesola, hankintapäällikkö
Jyväskylän yliopiston kirjasto
Email. Ulla.pesola@jyu.fi*